

**แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ในจังหวัดนครปฐม**
**Guidelines for the Development of the Temple According to Standard
of the Office National Buddhism in Nakhon Pathom Province**

เกริกชัย เรือธง*

Krekchai Roenthaisong

นพพร จันทรนำชู**

Nopporn Chantaranamchoo

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพวัด 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม 4) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดนครปฐม ของกลุ่มตัวอย่าง โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง 2) กลุ่มตัวอย่างที่มี อายุ ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม อายุของวัด และการเป็นวัดพัฒนา มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านองค์กร และปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม สามารถทำนายระดับการพัฒนาวัดร่วมกันได้ร้อยละ 55.90 4) แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม พบว่า ด้านสาธารณูปการ ควรเล็งเห็นความจำเป็นในการสร้างถาวรวัตถุ ที่เน้นประหยัดและเน้นสุขลักษณะ ทั้งยังรักษาสีงามแวดล้อม ด้านการปกครอง เจ้าอาวาสควรมีทักษะในการปกครองและมีคุณธรรมไม่ลำเอียง ด้านการศาสนศึกษา จะต้องตระหนักถึงความรู้และคุณภาพของชาวพุทธโดยเริ่มจากพระภิกษุและสามเณร ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ด้านการเผยแผ่ ควรสร้างบุคลากรด้านเผยแผ่ให้มากขึ้น และด้านการสาธารณะสงเคราะห์ ต้องมีใจใฝ่รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมอย่างไม่ทอดธุระและไม่เห็นแก่ตัว

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนาวัด/ การพัฒนาชุมชน/ มาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

* นักศึกษาปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study the levels of development the temple according to the Office of National Buddhism in Nakhon Pathom province. 2) to compare the levels of development the temple in Nakhon Pathom province according to the Office of National Buddhism by legal status. 3) to study the factors that affect the development of the temple according to the Office of National Buddhism in Nakhon Pathom province, and 4) to study the development of the temple according to the standard of the Office of National Buddhism in Nakhon Pathom province.

The results of this research were as follows: 1. Level of development of the temple according to the office of National Buddhism in Nakhon Pathom province in overall was at the moderate level. 2. Level of development of the temple according to the sample's age, divinity theology, age of temple, and status of development of the temple were statistically significant at the 0.05 level. 3. Factors of leadership, organizational, and social support, was able to predict the development of the temple at 55.90 percent. 4. Guidelines for the development of the temple according to standard of the office National Buddhism in Nakhon Pathom province that building institution with less budget and the emphasis of environment reservation should be created in public utility dimension. The tutelage cardinal monks should have moral and impartial skills, in governance dimension. Awareness of knowledge and quality of Buddhist initiated with monks and novices must be concerned in religious dimension. Ongoing support, propagation of experts should be supported in education dimension, and public housing must be more responsibility, not negligent and not selfishness in public dimension.

Keywords: Guidelines for Development of the Temple/ Community Development/ Standard of the Office National Buddhism

บทนำ

ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา ได้ก้าวขึ้นสู่การพัฒนาตามโลกสากลยุคปัจจุบัน ประเด็นที่น่าสนใจ และข้อสงสัยเกี่ยวกับสถาบันวัด ในพระพุทธศาสนาที่ควรพิจารณา ในฐานะชาวพุทธ ที่มีความคาดหวัง คือต้องการให้วัดที่มีการพัฒนาอย่างเป็นที่พอใจในแนวเดียวกัน ตามข้อสงสัยว่าทำไมวัดที่ตั้งอยู่ในบริบทที่คล้ายคลึงกัน แต่กลับมีระดับการ

พัฒนาที่แตกต่างกัน อีกทั้งการที่สถาบันวัดจะเกิดการ พัฒนาและดำรงอยู่ในสังคมโลกยุคสมัยนี้ได้ อย่างปกติ และเป็นประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวม จะต้อง มีการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553: 18-27) และสิ่งที่จะมาช่วยวัดและ ผลักดันวัดให้มีมาตรฐานการพัฒนาให้เป็นไป

ตามเกณฑ์ ที่ทางสังคมคาดหวังได้ ได้แก่ มาตรฐานการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อให้การพัฒนาวัดในจังหวัดนครปฐมเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยรวม ซึ่งรวมไปถึงมาตรฐานการพัฒนาวัดทั้ง 6 ด้าน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554: 21) มีการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันนี้ จึงควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อให้เกิดความรู้ ในการนำมาสนับสนุนปรับปรุงการพัฒนาวัดในจังหวัดนครปฐมให้เจริญก้าวหน้าสอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นพระภิกษุและเป็นนักศึกษาในหลักสูตร สาขาวิชาพัฒนศึกษา และเป็นผู้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงต้องการที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้เกิดความรู้ และแนวทางการนำมาสนับสนุนการพัฒนาวัดในจังหวัดนครปฐมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพวัด
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการพัฒนาวัด ตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด ประกอบด้วย

1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544: 12) กล่าวถึงผู้นำ (Leader) ว่าเป็นบุคคลที่ทำให้องค์กรเจริญก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จได้ โดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชาหรือเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคง ทั้งยังช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มโดยรวมด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางองค์กร สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2552: 8) กล่าวถึงโครงสร้างและการออกแบบองค์การ ซึ่งมีการกำหนดหน้าที่ขององค์การในการที่จะส่งผลกระทบต่อบุคคลในองค์กรและสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรตลอดจนเป็นการวิเคราะห์โครงสร้าง วัฒนธรรมโดยที่ผู้บริหารต้องมีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีองค์การ และมีการปรับปรุงองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ และแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม (จิราพร คงเอี่ยม, 2552: 62) กล่าวถึงแรงสนับสนุนทางด้านสังคมว่า (Social Support) สิ่งที่ได้รับได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมในด้านความช่วยเหลือ ทางด้านข้อมูล ข่าวสาร วัสดุ สิ่งของ หรือการสนับสนุนทางด้านจิตใจให้กำลังใจจากผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มคน และเป็นผลให้ผู้รับได้ปฏิบัติหรือแสดงออกทางพฤติกรรมไปในทางที่ผู้รับต้องการ

2) แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544: 12-31) กล่าวถึงความสำคัญของพุทธศาสนาในการพัฒนาว่า พุทธศาสนามีความเหมาะสมกับการพัฒนาสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะหลักพุทธธรรมเป็นการ

สร้างคนที่มีคุณภาพชีวิต ทำให้คนในสังคมดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความจริง รู้จักพึ่งพาตนเอง ชยัน ประหยัด เรียบง่าย ใฝ่สันติ มีศีลธรรม

3) แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2554: 36-44) กล่าวว่า เพื่อให้ทราบถึงสภาพการพัฒนาในข่ายที่พึงประสงค์ร่วมกันจะต้องมีการขอบเขต หรือกรอบการพัฒนาที่แน่นอนชัดเจนจึงจะทำให้เกิดความรัดกุมในอันที่จะไม่ทำให้เกิดการแทรกซ้อนในบริบทที่ไม่เกี่ยวข้องของการพัฒนาวัด ซึ่งจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพของเป้าหมายการพัฒนาวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งวิธีเชิงปริมาณ และวิธีเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ในการวิจัย ประกอบด้วย วัดในเขตจังหวัดนครปฐมทั้งหมด รวม 7 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองนครปฐม จำนวน 38 วัด 2) อำเภอนครชัยศรี จำนวน 45 วัด 3) อำเภอสามพราน จำนวน 25 วัด 4) อำเภอบางเลน จำนวน 41 วัด 5) อำเภอกำแพงแสน จำนวน 37 วัด 6) อำเภอดอนตูม จำนวน 17 วัด 7) อำเภอพุทธมณฑล จำนวน 6 วัด รวม 209 วัด

1.2 ขอบเขตด้านประชากรตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ เจ้าอาวาส หรือผู้แทนเจ้าอาวาสของวัดในจังหวัดนครปฐม จำนวน 209 รูป ขนาดของตัวอย่างมาจากตารางของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970: 607-610) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ประกอบด้วย 1) อำเภอเมืองนครปฐม จำนวน 25 รูป 2) อำเภอนครชัยศรี จำนวน 29 รูป 3) อำเภอสามพราน จำนวน 16 รูป

4) อำเภอบางเลน จำนวน 27 รูป 5) อำเภอกำแพงแสน จำนวน 24 รูป 6) อำเภอดอนตูม จำนวน 11 รูป 7) อำเภอพุทธมณฑล จำนวน 4 รูป รวมทั้งสิ้น 136 รูป

1.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้การเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ในการสนทนากลุ่มจำนวน 8 รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย 1) เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 2 คน 2) เจ้าหน้าที่เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม 2 รูป 3) เจ้าอาวาสวัดในเขตจังหวัดนครปฐม 2 รูป และ 4) เจ้าหน้าที่คณะกรรมการวัดในเขตจังหวัดนครปฐม 2 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับข้อมูลด้านสถานภาพของวัด ด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาวัด และระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานการพัฒนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตรวจสอบ (Content Validity) (ธีรศักดิ์ อุณารมย์เลิศ, 2549: 86) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจแล้วคำนวณค่า IOC ซึ่งได้มากกว่า 0.5 ทุกข้อ และตรวจสอบค่าเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ของแบบสอบถามทั้งชุดได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91

2.2 แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guideline) เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม

3. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพของวัด ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.2 การวิเคราะห์ระดับ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านองค์กร ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม และระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านสาธารณูปการ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแพร่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.3 การเปรียบเทียบระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยด้านสถานภาพของวัด ได้แก่ สถานภาพปัจจุบัน อายุ อายุพรรษา ระดับการศึกษาทางโลก ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม อายุของวัด จำนวนการจัดงานประเพณีของวัด การเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง และขนาดของวัด ใช้การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 3 กลุ่มขึ้นไป โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) และหากผลการวิเคราะห์พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างค่าเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ใช้ทดสอบค่าความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีแอลเอสดี (Least Significant Difference: LSD)

3.4 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพัฒนาวัดในจังหวัดนครปฐม ตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) เพื่ออธิบายระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และใช้สถิติการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากคำถามปลายเปิด และการสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัด ตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดนครปฐม ได้ใช้วิธี

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ตัวอย่างที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ มีสถานภาพของวัด ประกอบด้วย สถานภาพปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นเจ้าอาวาส มีอายุ 51-60 ปี อายุพรรษา 21-30 พรรษา ระดับการศึกษาทางโลกที่ระดับปริญญาตรี ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรมที่ระดับไม่มีวุฒิต่างเปรียญธรรม อายุของวัด 91-120 ปี จำนวนการจัดงานประเพณีของวัด 1-2 ครั้ง/ปี การเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่เป็นอุทยานการศึกษา และขนาดของวัด 36-45 ไร่

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านองค์กร และปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม พบว่า

2.1 ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.08$, S.D. = 1.01) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เจ้าอาวาสมีความตั้งใจที่จะทำงานพัฒนาวัดให้สำเร็จ และเป็นที่ยอมรับของสังคม และหมู่คณะอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.08$, S.D. = 1.01) และข้อที่มีค่าน้อยที่สุดคือเจ้าอาวาสให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาวัด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$, S.D. = 1.24)

2.2 ปัจจัยด้านองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.84) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่สมาชิกในการวางแผนพัฒนาวัด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = 0.95) และข้อที่มีค่าน้อยที่สุดคือมีการประเมินศักยภาพและประสิทธิภาพผลงานจากการปฏิบัติงานของวัด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.72$, S.D. = 1.26)

2.3 ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.03$, S.D.

= 0.65) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือชุมชนให้การสนับสนุนวัดด้านกำลังคนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 1.04) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ภาครัฐให้การสนับสนุนวัดด้านงบประมาณอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.74$, S.D. = 0.81)

3. ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เพื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

3.1 ด้านสาธารณูปการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 0.78) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการปรับปรุง พัฒนา ดูแลรักษาสสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ภายในวัด ความร่มรื่น ให้เป็นระเบียบ ทั้งการจัดขยะมูลฝอย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = 0.96) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดและไวยาวัจกรเพื่อดูแลและร่วมพัฒนา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.88)

3.2 ด้านการปกครอง โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 0.79) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการจัดทำระเบียบปฏิบัติกิจวัตรสำหรับพระภิกษุสามเณร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.92) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการประชุมบุคลากรวางแผนงานเพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$, S.D. = 1.06)

3.3 ด้านการศาสนศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.80) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการจัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$, S.D. = 0.83) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการจัดห้องสมุด หรือศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาภายในวัด อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.73$, S.D. = 1.04)

3.4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.22$, S.D. = 0.71) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรมในวัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$, S.D. = 0.91) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการส่งเสริมกองทุนเพื่อจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$, S.D. = 0.99)

3.5 ด้านการศาสนศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.49$, S.D. = 0.78) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.91) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือสาระธรรมอันดีงามทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$, S.D. = 0.99)

3.6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.19$, S.D. = 0.72) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ มีการร่วมสนับสนุนด้านสาธารณสงเคราะห์ เช่น ให้ใช้สถานที่วัดจัดกิจกรรม จัดตั้งมูลนิธิ กองทุนเพื่อการกุศลเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ทั้งยังส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 1.03) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ มีการสร้างเครือข่าย แนวนร่วม อาสาสมัคร จิตอาสา เพื่อคอยส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 0.92)

4. การวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการพัฒนาวัดในจังหวัดนครปฐม ตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำแนกตามปัจจัยด้านสถานภาพของวัด พบว่า อายุ ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม อายุของวัด และการเป็นวัดพัฒนาแตกต่างกัน มีระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ขณะที่

สถานภาพปัจจุบัน อายุพรรษา ระดับการศึกษาทางโลก จำนวนการจัดงานประเพณีของวัด และขนาดของวัด แตกต่างกัน มีระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่แตกต่างกัน

5. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการพัฒนาวัด ด้านภาวะผู้นำ และด้านการสนับสนุนทางสังคม สามารถทำนายระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติใน จังหวัดนครปฐม ร่วมกันได้ ร้อยละ 55.90 ดังสมการ ทำนายในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Coefficients) ได้ดังนี้

$$Z = 0.437(Z_1) + 0.420(Z_2)$$

โดยมีค่า Adjusted $R^2 = 0.559$, $a = 0.913$, $S.E._{estY} = 0.409$, $F = 84.385$

6. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย

6.1 ด้านสาธารณูปการ พบว่า ควรยึดหลักการของความเหมาะสม คุ่มค่า ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราจนเกินเหตุ

6.2 ด้านการปกครอง พบว่า ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามน่าเลื่อมใสเกิดจากความเอาใจใส่ดูแลของผู้ปกครอง

6.3 ด้านการศาสนศึกษา พบว่า การเรียนรู้ถูกต้อง การปฏิบัติย่อมถูกต้อง

6.4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การช่วยเหลือผลักดันการศึกษาอย่างพึงพาอาศัยกัน

6.5 ด้านการเผยแผ่ พบว่า การเล่าเรียน บอกต่อ สานต่อ ท่องจำ และปฏิบัติสืบทอดต่อกัน จัดเป็นการเผยแผ่ประกาศธรรมทั้งสิ้น

6.6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า ความเสียสละเป็นงานที่วัดจะต้องให้ความสำคัญอย่างมีน้ำใจ ไม่ทอดธุระและเห็นแก่ตัว

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยเจ้าอาวาสมีความตั้งใจที่จะทำงานพัฒนาวัดให้สำเร็จ และเป็นที่ยอมรับของสังคมและหมู่คณะอยู่ในระดับมาก กล่าวคือผู้นำได้ใช้หลักธรรมมาใช้โดยความเป็นรู้จักเหตุผลและผลของการทำหน้าที่ในฐานะผู้นำ รู้จักตนและกำลังของตนและกาลเทศะมีความละเอียดไม่ทอดธุระและนุ่งนอนใจต่อหน้าที่พร้อมทั้งยึดหลักมหาเถรสมาคม ซึ่งสอดคล้องกับ พระวิรุติ สานันท์ (2556: บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า เจ้าอาวาสพระสังฆาธิการมีความเชื่อมั่นต่อระเบียบและกฎของมหาเถรสมาคม เพราะกฎหมายมหาเถรสมาคม จัดเป็นแบบรับประกันความชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าได้อย่างดีและเป็นที่ยอมรับไม่ต่างจากกฎหมายฉบับอื่นในสังคมไทย

ปัจจัยด้านองค์กร พบว่า ด้านคุณภาพของบุคลากรยังมีความไม่พร้อมและขาดความกระตือรือร้นซึ่งสอดคล้องกับ ธงชัย สันติวงษ์ (2550: 94) ที่กล่าวว่า อุปสรรคอาจบังเกิดมีค่อนข้างมากในหลายด้านเนื่องมาจากการขาดคุณภาพของบุคลากร ทั้งยังขาดแรงจูงใจและการขาดงบประมาณที่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดมาจากงบประมาณ และขาดการเสริมสร้างความร่วมมือให้แก่สมาชิกขององค์กร

ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม พบว่า สืบเนื่องมาจากที่สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน ที่เป็นตัวบังคับให้ประชาชนในเขตชุมชนต้องทำงานเพื่อดำรงชีพจึงทำให้ไม่มีความสะดวกพอที่จะเข้ามาช่วยงานร่วมพัฒนาวัด ถึงแม้บ้างก็เข้าไปในเชิงธุรกิจมีค่าจ้างตอบแทนซึ่งแตกต่างจากยุคอดีตซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาเสกสรรค์ แก้วทรัพย์ (2552: บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ในเขตชุมชนของตนเป็นอย่างมาก เนื่องจากความเคยชินและมีการ

ปลูกจิตสำนึกของคนรุ่นก่อนอันเนื่องมาจากตัวอย่างที่เห็นเป็นประจำ

2. ระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานการพัฒนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในจังหวัดนครปฐม

2.1 ด้านการสาธารณูปการ พบว่า มีการปรับปรุงพัฒนาดูแลรักษาสสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ภายในวัด ความร่มรื่น ให้เป็นระเบียบ ทั้งการจัดขยะมูลฝอยอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ (2552: บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า การพัฒนาภูมิทัศน์ภายในวัดของวัดมีความเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปอย่างไม่มีควมรีบร้อน ซึ่งเป็นไปตามวิถีดั้งเดิม เพราะตามสภาพสิ่งแวดลอมของแต่ละถิ่นพื้นที่มีความเกี่ยวเนื่องด้วยค่านิยม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

2.2 ด้านการปกครอง พบว่า มีการจัดทำระเบียบปฏิบัติกิจวัตรสำหรับพระภิกษุสามเณร อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ วลลภ เดชไผ่ (2552: 84) ที่กล่าวว่า เจ้าอาวาสที่มีความใส่ใจอย่างเข้มงวดกวดขันพระสงฆ์ในวัดก็จะยิ่งทำให้การประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2.3 ด้านการศาสนศึกษา พบว่า มีการจัดให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัดอยู่ในระดับมาก สืบเนื่องด้วยระบบการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม มีความเข้มแข็งและเป็นชั้นนำในเรื่องการศึกษาทางปริยัติธรรมโดยมีโรงเรียนสหศึกษาวาสี ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหากิตติทัศน์ นามนธ์ (2554: 52) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ข้อธรรมทางพระพุทธศาสนาของชาวพุทธโดยเฉพาะพระภิกษุ-สามเณร ซึ่งเป็นตัวหลัก เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ จะต้องมีการศึกษาทางธรรมที่เรียกว่าพระปริยัติธรรมให้เข้าใจถึงแก่นของความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนกำหนดไว้ให้ดี

2.4 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรมในวัดอยู่ในระดับมาก

สืบเนื่องมาจากการสร้างวัฒนธรรมการเกื้อกูล และการสร้างคุณค่าให้กับวัดและโรงเรียนซึ่งเป็นมาแต่โบราณที่มีกล่าวถึงคำว่า “บวร” ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสมพร มีชัย (2554: 44) ที่กล่าวว่า พระสังฆาธิการต้องสนับสนุนบุคลากรด้านการเผยแผ่ให้แก่องค์กรการศึกษาเพื่อจะช่วยสั่งสอนให้เยาวชนในวันนี้ให้กลายเป็นพุทธศาสนิกชนที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า

2.5 ด้านการเผยแผ่ พบว่า ทางวัดมีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหากิตติทัศน์ นามนธ์ (2554: 47) ที่กล่าวว่า การเผยแผ่ที่ชาญฉลาดและเหมาะสมกับกาลเวลา คือการจัดให้มีกิจกรรมขึ้นภายในวัดเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของประเทศ

2.6 ด้านการสาธารณะสงเคราะห์ โดยภาพรวม พบว่า มีการร่วมสนับสนุนด้านสาธารณะสงเคราะห์ เช่น ให้ใช้สถานที่วัดจัดกิจกรรม จัดตั้งมูลนิธิ กองทุนเพื่อการกุศล เผยแผ่ข้อมูลข่าวสาร ทั้งยังส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชน อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาวิทวัส ประเสริฐ (2547: 76) ที่กล่าวว่า วัดเป็นสถาบันทางสังคมที่ของส่วนรวมในการที่จะเป็นตัวกลางสร้างกิจกรรมที่โดยจงใจ และมีความจำเป็นต่อชุมชนในทุกเวลาและสถานการณ์ไม่มีกำหนดการล่วงหน้า

3. การเปรียบเทียบระดับการพัฒนาวัดตามมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจำแนกตามสถานภาพวัด

3.1 อายุ พบว่า อายุแตกต่างกันมีระดับการพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ แตกต่างกัน สืบเนื่องมาจากด้วยที่พระสงฆ์ที่มีความเป็นอยู่ยาวนาน หรือมีประสบการณ์หลายปีกว่าจะมีความเชี่ยวชาญ และความชำนาญ ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสมพร มีชัย (2554: 97) ที่กล่าวว่า ช่วงอายุ

ของผู้ร่วมพัฒนาวัดที่แตกต่างกัน ส่งผลให้มีความคำนึงถึงงานด้านการสงเคราะห์ผู้อื่นอย่างเข้าใจและใส่ใจได้อย่างลึกซึ้งกว่า เพราะความมีอายุมากโดยผ่านวิถีของโลกมามากมาย จึงเป็นวัยที่จะมุ่งแต่จะสร้างคุณงามความดี ฝากชื่อเสียงและเกียรติยศไว้บนโลกให้คนรุ่นหลังได้เห็น

3.2 ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม พบว่า ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม แตกต่างกัน มีระดับการพัฒนาวัด แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการที่พระสงฆ์หลายยุคหลายสมัยได้พัฒนา และยึดหลักความถูกต้องดีงามตามหลักพระธรรมวินัย จึงทำให้มีการพัฒนาเกี่ยวเนื่อง และ เกิดความมั่นคงอย่างเป็นอัตลักษณ์ก็ด้วยพระสงฆ์เหล่านั้นมักจะเป็นพระมหาเปรียญ จึงมีความเข้าใจในหลักธรรมอย่างลึกซึ้งมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาวีฑวธ ประเสริฐ (2547: 153) ที่กล่าวว่า พระสงฆ์ที่มีการศึกษาด้านเปรียญธรรม จะสามารถพัฒนาวัด ให้มีความเจริญงอกงามได้มากกว่าพระสงฆ์ที่ไม่มีการศึกษาด้านเปรียญธรรม เพราะความรู้และความเข้าใจมากกว่า ย่อมนำมาซึ่งความมั่นคงด้านการพัฒนาในหลากหลายมิติ

3.3 อายุของวัด พบว่า วัดที่มีอายุของวัดแตกต่างกัน มีระดับการพัฒนาวัด แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากโดยมากแล้ววัดจัดได้ว่าเป็นศาสนสถานที่ทำให้ความจรรโลงใจและคุณค่าทางใจ และเป็นที่ยอมรับกันว่าสภาพความเก่าแก่หรือความมีอายุกาลเวลาที่มาก ได้ทำให้การหล่อหลอมความจรรโลงใจแบบมีอัตลักษณ์ซึ่งมักจะเกิดกับวัดที่มีอายุยืนยาว ซึ่งสอดคล้องกับ นพรัตน์ ไชยชนะ (2552: บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า วัดที่มีการก่อตั้งมานานหลายปีมักจะมีการพัฒนาที่มีแนวการพัฒนาที่เน้นไปในทุกด้านสืบเนื่องจากเป็นวัดที่ก่อตั้งมานานผ่านกาลเวลาอันยาวนานรับเอานโยบายของการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายของการพัฒนาประเทศ ตามยุคตามสมัยต่างยุคต่างสมัยอย่างนับไม่ถ้วน

3.4 การเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง พบว่า วัดที่มีการเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง แตกต่างกัน มีระดับการพัฒนาวัด แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากวัดที่ได้รับการยอมรับมาตรฐานการพัฒนาจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ถือได้ว่าเป็นความพิเศษและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่พบเห็นซึ่งจะมีข้อแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับ สายันต์ โพธิ์สิงห์ (2548: 82) ที่กล่าวว่า การเป็นที่ยอมรับของหมู่พระสงฆ์ได้ทำให้เกิดการสรรสร้าง ความแตกต่าง มุ่งมั่นพัฒนาวัดของตน จนได้บรรลุถึงเส้นชัยที่น่าชื่นชมที่เรียกว่ามาตรฐานการพัฒนาที่แตกต่างจากวัดอื่น

4. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพัฒนาวัด ด้านภาวะผู้นำ ผู้นำเปรียบเสมือนเป็นหัวใจหลักในการผลักดัน หรือเป็นศูนย์รวมของการขับเคลื่อนให้องค์กรพัฒนาวัดเดินไปข้างหน้า ซึ่งสอดคล้องกับ พระภิกษุฐาน จินตนา (2553: 62) ที่กล่าวว่า ผู้นำเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจนที่สุดในการพัฒนาองค์กรวัด เพราะเมื่อถึงเวลาในเวลาที่เปลี่ยนผู้นำวัดการพัฒนาและความเชื่อมั่นประสิทธิภาพ และข้อแตกต่างทางด้านการบริหารบุคลากรผู้ร่วมพัฒนาวัด ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาเทพประภาส มากคล้าย (2552: 43) ที่กล่าวว่า ถึงแม้ผู้บริหารจะมีความเฉลียวฉลาดแค่ไหนก็ตาม หากขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ และสร้างสรรค์ย่อมเป็นการยากที่จะเป็นตัวก่อให้เกิดการผลักดันประสานการสร้างงานให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้ จึงต้องมีการพลิกแพลงองค์กรของตนให้ทันยุคสมัย อยู่ตลอดเวลา ส่วนปัจจัยด้านการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งเปรียบเสมือนเสบียงหรือต้นทุนด้านกำลังหล่อเลี้ยงองค์กรการพัฒนาวัด เพราะถือได้ว่าเป็นแหล่งทุนทุกด้าน ประกอบด้วย ทุนทางทรัพยากรบุคคล ทุนทรัพย์ เมื่อขาดการสนับสนุนจากปัจจัยด้านนี้แล้ว การขับเคลื่อนการสร้างงานด้านบริหารที่จะหวังผลการพัฒนาให้เกิดขึ้นขององค์กรโดยรวมจะกลายเป็นด้อยค่าและหยุดชะงักลงในที่สุด

ซึ่งสอดคล้องกับ สรวงศ์ภูณีย์ ดวงคำสวัสดิ์ (2548: 91) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าแรงคุณภาพขับเคลื่อนทางด้านอื่นจะมีความเข้มแข็งและมีคุณภาพสักปานใด หากขาดแรงสนับสนุนอันจะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงองค์รก็ยากที่จะทำให้เกิดการผลักดันในมิติของแนวทางการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงในหลายจุดได้ โดยเฉพาะแรงสนับสนุนที่มาจากองค์กรที่มีขนาดเล็กจนไปถึงองค์กรขนาดใหญ่ ย่อมมีความโยงโย่สัมพันธ์กันอย่างมีความหมายในแบบเฉพาะของความสัมพันธ์นั้นอย่างสมเหตุสมผลมากและน้อยตามสภาพการณ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัย ที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาวัด ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการศึกษา พบว่า มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัดและไวยาวัจกรเพื่อดูแลและร่วมพัฒนาน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดให้มีกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาฝ่ายฆราวาสและส่วนอื่นได้มีส่วนร่วมออกความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัด และมีส่วนร่วมวางแผนนโยบายการพัฒนาวัด

2. จากการศึกษา พบว่า มีการประชุมบุคลากรวางแผนงาน เพื่อพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่องน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาวัดที่มีวาระการประชุมประจำเดือนตลอดทั้งปีพร้อมทั้งการประเมินผลงานอย่างจริงจัง

3. จากการศึกษาพบว่า มีการจัดห้องสมุดหรือศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาภายในวัดน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรนำหนังสือใหม่ๆ เข้ามา และการบริการด้านระบบสารสนเทศใหม่ๆ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตมาให้บริการ

4. จากการศึกษา พบว่า มีการส่งเสริมกองทุนเพื่อจัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพสำหรับประชาชน น้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ควรมีความจริงจัง ตรงไปตรงมา หากมีนวัตกรรมด้านศิลปะและอาชีพใหม่ๆ เข้ามาในชุมชน และกระจายข่าวกระจายงานอย่างเป็นธรรม จึงควรจัดทำการศึกษาด้านความโปร่งใสและเกณฑ์การกระจายสิทธิผู้มีส่วนร่วมในชุมชนอย่างมีหลักเกณฑ์

5. จากการศึกษา พบว่า มีการนำเสนอเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือสาระธรรมอันดีงามทางพระพุทธศานาน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการณรงค์ให้มิให้ผู้อุปถัมภ์พิเศษให้มีส่วนร่วมในการร่วมสนับสนุนทุนทางด้านการรณรงค์ ด้านข่าวทางสาระธรรมทางพระพุทธศาสนา

6. ผลการศึกษา พบว่า มีการสร้างเครือข่ายแนวร่วม อาสาสมัคร จิตอาสา เพื่อคอยส่งเสริมการเผยแพร่พระพุทธศานาน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ควรจัดให้มีการประกาศเกียรติคุณสำหรับผู้ที่มีความโดดเด่นด้านมีใจใฝ่ปกป้องภัยคุกคามต่อพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นตัวอย่างและให้กำลังใจกระตุ้นให้ประชาชน มีความใส่ใจ รู้สึกลำบาก ในความเป็นชาวพุทธและเป็นการให้กำลังใจผู้ที่ทำความดีในวิถีทางแห่งชาวพุทธ

7. ด้านภาวะผู้นำ จากการศึกษา พบว่า เจ้าอาวาสให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาวัดน้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ในส่วนของการปกครองและการประชุมคณะสงฆ์ประจำปีของจังหวัด ควรมีการวางแผนนโยบายการใช้เทคโนโลยีของทุกวัด ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร เพื่อรับข้อมูลในการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทของวัดที่มีการพัฒนาตามมาตรฐานในการพัฒนาชุมชน
2. ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในการสร้างความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน
3. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของการบริการจัดการวัดที่เหมาะสมกับบริบททางสังคม

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิชการพิมพ์จำกัด.
- จิราพร คงเยี่ยม. (2552). **ความสัมพันธ์ระหว่างแรงสนับสนุนทางสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: รามาริบดี
- ธงชัย สันติวงษ์. (2550). **พฤติกรรมองค์การ: การศึกษาการบริหารพฤติกรรมองค์การเชิงบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ. (2549). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา: การสร้างและการพัฒนา**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นพรัตน์ ไชยชนะ. (2552). **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดราชประดิษฐ์ (วัดพระโศภน) กับวิถีของชุมชนโดยรอบ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2544). **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมการพิมพ์ จำกัด.
- พระณัฐธิน จินตนา. (2553). **ภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมของเจ้าอาวาส และของผู้นำชุมชนต่อการบริหารจัดการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดหน้าพระธาตุ และชุมชนวัดกลาง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระมหากิตติทัศน์ นามนันท. (2554). **การศึกษารูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนในจังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและการพัฒนาประชาคมเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- พระมหาสมพร มีชัย. (2554). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์. (2552). **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- พระมหาเสกสรรค์ แก้วทรัพย์. (2552). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัดในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเทพประภาส มากคล้าย. (2552). **การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ องค์ภคานุรักษ์และประชาชนในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาวิฑูส ประเสริฐ. (2547). **บทบาทการพัฒนาสังคมของพระเทพวรคุณ: ศึกษาเฉพาะด้าน สาธารณะสงเคราะห์ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระวิรุติ สานันท์. (2556). **การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาวัดหนองพลวง ตำบลลำดวน อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2551). **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนัชการพิมพ์ จำกัด.
- วัลลภ เดชไผ่. (2552). **แนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นเขตปลอดอบายมุขด้วยหลักพุทธธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สายันต์ โพธิ์สิงห์. (2548). **ปัจจัยและกระบวนการด้านการบริหารที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ที่มีผลงานดีเด่นในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สรศักดิ์ภูณณ์ ดวงคำสวัสดิ์. (2548). **แรงสนับสนุนทางด้านสังคม พิมพ์ครั้งที่ 4**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **บทบาทและหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. (2552). **การพัฒนาและการบริหารองค์กร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์การพิมพ์จำกัด.
- Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. (1970). **Determining Sample Size for Research Activities**. Education and Psychological Measurement. Boston: Houghton Mifflin.
- Likert, Rensis A. (2007). **The Essence of Leadership**. New York: Mc Grow Hill Book.